

7. Уркевич В.Ю. Правові проблеми становлення сільськогосподарських кооперативів в умовах ринкової економіки: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юр. наук: 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / В.Ю. Уркевич; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2001. – 20 с.
8. Уркевич В. До питання про локальні нормативні акти, що регулюють майнові відносини у сільськогосподарському кооперативі // Підприємництво, господарство і право. – 2000. – № 9. – С. 65-67.
9. Уркевич В. Майнові фонди сільськогосподарського кооперативу: сутність та правова регламентація // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 1. – С. 69-73.
10. Томашевська М.О. Корпоративні акти в системі джерел права України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / М.О. Томашевська; Інститут законодавства Верховної ради України. – К., 2005. – 19 с.
11. Тичкова О.Ю. Локальні корпоративні норми у цивільно-правовому регулюванні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О.Ю. Тичкова; Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – Х., 2009. – 19 с.
12. Панченко В.В. Внутрішньогосподарські локальні нормативно-правові акти сільськогосподарських підприємств як форма аграрного права: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / В.В. Панченко; Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – Х., 2011. – 22 с.
13. Искужин Т.С. Обеспечение законности в сфере локального правового регулирования общественных отношений / Т.С. Искужин // Аграрное и земельное право. – 2005. – № 7. – С. 11-14.

УДК 349.4

ПРАВОВІ ОЗНАКИ ЗЕМЕЛЬ ТРУБОПРОВІДНОГО ТРАНСПОРТУ

Борденюк О.В., асистент

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Встановлено публічно-правовий характер суспільних відносин, що виникають і розвиваються в галузі забезпечення необхідними земельними ділянками підприємства трубопровідного транспорту. Визначено правові ознаки земель трубопровідного транспорту: призначенні для виконання статутних цілей та завдань спеціалізованих підприємств; можуть перебувати тільки в державній та комунальній власності; поділяються на землі, зайняті магістральними трубопроводами, та землі, зайняті промисловими трубопроводами; їх розміри визначаються на підставі нормування; землі трубопровідного транспорту підлягають зонуванию.

Ключові слова: землі трубопровідного транспорту, правові ознаки, земельні відносини, магістральний трубопровід, земельні ресурси, газотранспортна система.

Борденюк О.В. ПРАВОВЫЕ ПРИЗНАКИ ЗЕМЕЛЬ ТРУБОПРОВОДНОГО ТРАНСПОРТА / Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича, Украина

Установлен публично-правовой характер общественных отношений, возникающих и развивающихся в области обеспечения необходимыми земельными участками предприятия трубопроводного транспорта. Определены правовые признаки земель трубопроводного транспорта: предназначены для выполнения уставных целей и задач специализированных предприятий; могут находиться только в государственной и коммунальной собственности; делятся на земли, занятые магистральными трубопроводами, и земли, занятые промышленными трубопроводами; их размеры определяются на основании нормирования; земли трубопроводного транспорта подлежат зонированию.

Ключевые слова: земли трубопроводного транспорта, правовые признаки, земельные отношения, магистральный трубопровод, земельные ресурсы, газотранспортная система.

Bordenyuk O.V. LEGAL FEATURES OF THE LAND PIPELINES / Chernovcy national university named after Yuriy Fedkovych, Ukraine

One of the modes of transport that requires the allocation of land for the statutory purposes and objectives of the specialized enterprises are pipelines. Established public law nature of social relations that emerge and develop in the area of land required pipeline companies. Pipeline transport is the most economical and effective means of transporting liquid oil, gas and chemical products. Its features are the lack of rolling stock, and hence the empty runs, continuous operation regardless of weather and climatic conditions, ease operation mode and transportation management. Its development is due to the development in Ukraine oil and gas industry. Over the past decade pipelines developed most rapidly.

Construction of pipelines leading to significant land degradation. On the one hand, reduced the area of agricultural and forest land, broken landscapes, on the other - adverse effects of oil and gas harmful to human health, because it excludes the possibility of carcinogenic effects, which can develop even at the lowest concentration of harmful substances. Chance of deterioration in the quality of the environment by natural and anthropogenic factors in the construction and operation of oil and gas is a threat to ecosystems in the surrounding landscapes. For the construction of pipelines, as well as other linear structures, giving priority to agricultural land provided mainly non-agricultural land or farmland of poorer quality.

Along the pipeline set protection zones. Land within the protection zones are not removed and used with limitations (encumbrances) by law or contract. The procedure for establishing the size and mode of use of the protection zone object pipelines by legislation of Ukraine. The legal regime of protection zones objects pipelines – as established by law a special regime of use of land owners and land users, enterprises pipelines so that the land within the protected zones of objects pipelines to ensure appropriate conditions for their operation, preventing them damage and to reduce the potential negative impact on people, adjacent land, natural objects and the environment in general. In the construction and operation of pipelines specially authorized executive body in the field of land continuously monitor the condition of the soil in these and adjacent areas.

Defined legal features of land pipelines: the appointment for the fulfillment of the goals and objectives of the specialized enterprises; may be only in state and communal property; divided into lands occupied by magistral pipelines and land occupied by industrial pipelines; dimensions are defined on the basis of valuation; land pipelines subject to zoning.

Key words: land pipelines, legal features, land relations, magistral pipe, land resources, system of gas transportation.

Актуальність обраної теми дослідження обумовлена проведенням в Україні земельної реформи, що змінила підходи до правового регулювання використання земель трубопроводного транспорту. Розвиток економіки та перехід України на інноваційний шлях розвитку припускає залучення все більшої кількості приватних інвестицій у державний сектор, використання механізмів державно-приватного партнерства, тому важливо зберегти державну монополію на землі трубопроводного транспорту та забезпечити умови стабільності і зацікавленості для інвестора.

Паливно-енергетичний комплекс, що включає галузь трубопроводного транспорту, є базою розвитку економіки України, інструментом проведення внутрішньої і зовнішньої політики. Контроль за транспортуванням та реалізацією нафтогазопродуктів є стратегічним засобом державного регулювання національної економіки. Трубопроводна галузь впливає на економіку та екологію країн – споживачів паливних ресурсів. Будівництво та обслуговування магістральних трубопроводів неможливо без використання земельних ділянок, а іноді й територій цілих регіонів і навіть сусідніх держав.

У вітчизняній науці земельного права правовий режим земель трубопроводного транспорту досліджувався в основному в рамках викладення програми навчальної дисципліни «Земельне право України» на рівні підручників та навчальних посібників, серед яких варто виділити дослідження В.І. Андрейцева, В.К. Гуревського, І.І. Каракаша, П.Ф. Кулиничя, А.М. Мірошніченка, В.В. Носіка, О.О. Погрібного, В.І. Семчика, В.Д. Сидор, М.В. Шульги та ін. Спеціальні наукові дослідження правового режиму земель трубопроводного транспорту досі не проводились. У зв'язку з цим виникає необхідність системного підходу до розуміння ознак земель трубопроводного транспорту.

Метою даної публікації є виділення правових ознак земель трубопроводного транспорту шляхом проведення комплексного аналізу земельного законодавства та законодавства про трубопроводний транспорт України.

Переходячи до викладення основного матеріалу, хочемо зазначити, що трубопроводний транспорт є найбільш економічним і ефективним засобом транспортування рідкого палива,

пального і технологічного газу та хімічних продуктів. Його розвиток обумовлений розвитком в Україні нафтової, нафтопереробної і газової промисловості. Положення законодавства про трубопровідний транспорт поширюється на відносини в галузі трубопровідного транспорту, призначеного для транспортування вуглеводнів, хімічних продуктів, води та інших продуктів і речовин з місць їх знаходження, видобутку (промислів), виготовлення або зберігання до місць їх переробки чи споживання, перевантаження та подальшого транспортування.

Значення і роль транспорту закріплено ст. 1 Закону України «Про транспорт» від 10 листопада 1994 року, в якій визначається, що транспорт є однією з найважливіших галузей суспільного виробництва, яка покликана задовольнити потреби населення та суспільного виробництва в перевезеннях [1]. Нафтопровідний транспорт України включає в себе 12 основних нафтопроводів загальною протяжністю біля 33 тис. км. Нафтопровідна мережа представлена транс-європейським нафтопроводом «Дружба», протяжність якого в межах України – 680 км. По ньому нафта з Росії через територію України поставляється в країни Центральної Європи (Словаччини і Угорщини). Решта нафтопроводів має внутрішньодержавне і міждержавне значення і забезпечує нафтопереробні заводи України нафтою, основна частина якої поки що надходить з Росії. Зокрема, це нафтопроводи Самара – Лисичанськ – Кременчук – Херсон і Мічурінськ – Кременчук. Через ці нафтопроводи в Україну надходить сибірська нафта. Важливе значення мають нафтопроводи, які поставляють вітчизняну нафту на нафтопереробні заводи: це Гнідинці – Розбишівське – Кременчук довжиною 395 км; Кременчук – Херсон (428 км), Долина – Дрогобич (58 км), Битків – Надвірна (15 км), Качанівка – Охтирка.

Газопровідний транспорт є не лише найбільш ефективним, а й фактично єдиним видом транспорту в Україні для транспортування газу. Загальна протяжність газопроводів України сягає 33 тис. км. Основу становлять магістральні газопроводи, збудовані в 50-х і 60-х роках ХХ ст. для експорту газу з України: Дашава – Київ – Москва, Шебелинка – Брянськ, Шебелинка – Острогожськ – Москва, Дашава – Мінськ – Вільнюс – Рига. Три перших газопроводи нині використовуються для поставок в Україну газу з Росії та Туркменістану. Для газифікації країни були збудовані такі газопроводи: Дашава – Дрогобич, Дашава – Стрий, Дашава – Долина – Львів, Угорськ – Івано-Франківськ, Шебелинка – Харків, Шебелинка – Дніпропетровськ – Кривий Ріг – Одеса – Кишинів, Шебелинка – Київ – Красилів – західні райони України. З Прикарпаття йдуть газопроводи в Польщу, Словаччину, Чехію. Через територію України прокладено магістральні газопроводи з Оренбурга, Західного Сибіру, якими Росія експортує газ у Західну Європу. Ми володіємо унікальною газотранспортною системою. Левова частина російського газу транспортується в Європу саме нашими трубопроводами. Це поки що. Адже системі вже понад 30 років. Тому потрібно в стислі строки її модернізувати, реконструювати, значно знизити затрати на прокачку газу й запропонувати партнерам конкурентні переваги. У цьому полягає шанс України як транзитної країни [2, 3].

В Україні створено мережу продуктопроводів: аміакопровід Тольятті – Горлівка – Одеса, етиленопровід Чепіль (Угорщина) – Калуш. Завершується спорудження газопроводів Торжок – Долина, Тула – Шостка – Київ, Джанкой – Феодосія – Керч, Глібовське – Сімферополь – Севастополь.

Землями транспорту, згідно з ч.1 ст.11 Закону України «Про транспорт» від 10 листопада 1994 року визнаються землі, надані в користування підприємствам і організаціям транспорту згідно із Земельним кодексом України, для виконання покладених на них завдань щодо експлуатації, ремонту, вдосконалення і розвитку об'єктів транспорту [1].

Одним із видів транспорту, що потребує виділення земель для реалізації статутних цілей та завдань спеціалізованих підприємств, є трубопровідний транспорт. Земельний кодекс України в ч.1 ст.73 закріпив, що до земель трубопровідного транспорту належать земельні ділянки, надані під наземні і надземні трубопроводи та їх споруди, а також під наземні споруди підземних трубопроводів [3].

Слід зазначити, що будівництво трубопроводів приводить до істотного погіршення якості земель. З одного боку, зменшуються площі земель сільськогосподарського і лісгосподарського призначення, порушуються ландшафти, з іншого – несприятливий вплив нафтогазопродуктів шкідливо впливає на здоров'я людини, оскільки не виключається можливість канцерогенного ефекту, який може розвиватися навіть при мінімальній концентрації шкідливих речовин.

Вірогідність погіршення показників якості навколишнього природного середовища під впливом природних і техногенних факторів при будівництві та експлуатації нафтогазопроводу становить загрозу екосистемам на прилеглих ландшафтах. Тому при виборі еколого-економічних рішень слід розробляти комплекс природоохоронних заходів, який повинен звести до мінімуму вплив антропогенних чинників на стан земель.

Транспортування нафти, газу та іншого вуглеводневої сировини відповідно до міжнародних стандартів відноситься до сфери обороту екологічно значимих товарів [4, 24]. Тому входження України у світовий ринок передбачає необхідність правового вирішення проблеми належного виробничого екологічного контролю.

Для будівництва магістральних трубопроводів, як і інших лінійних споруд, з урахуванням пріоритету земель сільськогосподарського призначення згідно з ч.3 ст.23 Земельного кодексу України надаються переважно несільськогосподарські угіддя або сільськогосподарські угіддя гіршої якості [3]. Оскільки закон вимагає, щоб лінії електропередачі та зв'язку, магістральні трубопроводи та інші комунікації проводились головним чином уздовж шляхів, трас тощо, то не виключена можливість проходження цих лінійних споруд в одному технічному коридорі [5, 352]. Під технічним коридором законодавець розуміє земельну ділянку, в межах якої прокладено систему трубопроводів і комунікацій.

Важливою правовою ознакою земель трубопровідного транспорту є положення п.(б) ч.4 ст.83 та п.(б) ч.4 ст.84 Земельного кодексу України, якими передбачено, що землі під об'єктами трубопровідного транспорту належать до земель комунальної та державної власності, які не можуть передаватись у приватну власність [3].

Класифікатор видів цільового призначення земель, затверджений наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 23 липня 2010 р. № 548 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства № 587 від 28.09.2012 р.), визначає поділ земель на окремі види цільового призначення земель, які характеризуються власним правовим режимом, екосистемними функціями, видом господарської діяльності, типами забудови, типами особливо цінних об'єктів. Під кодом 12.06 класифікатор зафіксував ділянки, призначені для розміщення та експлуатації об'єктів трубопровідного транспорту. Цей код та цільове призначення земель застосовуються для забезпечення обліку земельних ділянок за видами цільового призначення у державному земельному кадастрі [6].

У зв'язку з цим конкретизації підлягає поняття «об'єкти трубопровідного транспорту». Закон України «Про трубопровідний транспорт» від 15 травня 1996 року в ст.1 визначає об'єкти трубопровідного транспорту як магістральні та промислові трубопроводи, включаючи наземні, надземні і підземні лінійні частини трубопроводів, а також об'єкти та споруди, основне і допоміжне обладнання, що забезпечують безпечну та надійну експлуатацію трубопровідного транспорту. При цьому законодавець розмежовує магістральний трубопровід – технологічний комплекс, що функціонує як єдина система і до якого входить окремий трубопровід з усіма об'єктами і спорудами, зв'язаними з ним єдиним технологічним процесом, або кілька трубопроводів, якими здійснюються транзитні, міждержавні, міжрегіональні поставки продуктів транспортування споживачам, або інші трубопроводи, спроектовані та збудовані згідно з державними будівельними вимогами щодо магістральних трубопроводів; а також промислові трубопроводи (приєднані мережі) – всі інші немагістральні трубопроводи в межах виробництв, а також нафтобазові, внутрішньопромислові нафто-, газо- і продуктопроводи, міські газорозподільні, водопровідні, теплопровідні, каналізаційні мережі, розподільчі трубопроводи водопостачання, меліоративні системи тощо [7].

Уздовж трубопроводів встановлюються охоронні зони. Земля в межах охоронних зон не вилучається, а використовується з обмеженнями (обтяженнями) відповідно до закону або договору. Порядок встановлення, розмір та режим використання охоронної зони об'єкта трубопровідного транспорту визначаються законодавством України. Спеціальним законом у цій сфері є Закон України «Про правовий режим земель охоронних зон об'єктів магістральних трубопроводів» від 17 лютого 2011 року, який у ст.1 визначає охоронну зону об'єктів магістральних трубопроводів як територію, обмежена умовними лініями уздовж наземних, надземних і підземних трубопроводів та їх споруд по обидва боки від крайніх елементів

конструкції магістральних трубопроводів та по периметру наземних споруд на визначеній відстані, на якій обмежується провадження господарської та іншої діяльності.

Правовий режим земель охоронних зон об'єктів магістральних трубопроводів – установлений законодавством особливий режим використання земель власниками та користувачами земельних ділянок, а також підприємствами магістральних трубопроводів, що встановлюється в межах земель охоронних зон об'єктів магістральних трубопроводів для забезпечення належних умов їх експлуатації, запобігання їх ушкодженню та для зменшення можливого негативного впливу на людей, суміжні землі, природні об'єкти та довкілля в цілому [8].

Аналіз екологічного стану земель в системі трубопроводів показав, що основною проблемою сучасної економіки є протиріччя між економічними (задоволення матеріальних потреб) і екологічними (дотримання допустимих меж забруднень або рекультивації земель) інтересами господарюючих суб'єктів. Характер цього протиріччя вимагає формування механізмів для їх вирішення на стадії будівництва і експлуатації трубопроводів з урахуванням вимог землекористування і якості навколишнього природного середовища. Існуючі механізми управління природоохоронною діяльністю не забезпечують повною мірою функціонування системи оптимального землекористування в даній галузі. У зв'язку з цим необхідно використання економічних важелів впливу на господарські системи, як найбільш відповідних ринковим перетворенням.

При спорудженні та експлуатації трубопроводів спеціально уповноважені органи виконавчої влади в галузі охорони земель здійснюють постійний контроль за станом ґрунтового покриву на цих та прилеглих до них ділянках [9, 470].

Відчутний вплив на формування довгострокової стратегії розвитку транспортних комунікацій Україні повинно здійснювати вигідне геостратегічне розміщення її території, через яку традиційно пролягають давні торгові шляхи між Сходом та Заходом, Півднем та Північчю. Наявність на території України транспортних коридорів накладає свій відбиток на функціонування всієї мережі транспортних комунікацій держави. А саме, воно зобов'язує її працювати в синхронному режимі, з більшою відповідальністю відносно графіків роботи та доставки, буде поступово змушувати всю транспортну систему працювати в режимі та на рівні функціонування міжнародних транспортних коридорів, тобто на європейському рівні. Це означає, що рівень техніки, технології, організації, нормативно-правового забезпечення повинен відповідати європейському.

На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що трубопровідний транспорт є найбільш економічним і ефективним для транспортування рідкого палива, пального і технологічного газу, хімічних продуктів. Його особливостями є відсутність рухомого складу, а звідси і порожніх пробігів, постійний режим роботи незалежно від стану погоди та кліматичних умов, простота в експлуатації та режимі управління перевезеннями. Його розвиток обумовлений розвитком в Україні нафтової, нафтопереробної і газової промисловості. За останні десятиліття трубопровідний транспорт розвивався найбільш швидкими темпами.

До основних ознак земель трубопровідного транспорту можна віднести наступні: 1) землі трубопровідного транспорту призначені для виконання статутних цілей та завдань державних підприємств, дочірніх підприємств Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України», що провадять діяльність з транспортування магістральними трубопроводами і зберігання у підземних газосховищах, та Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України»; 2) землі трубопровідного транспорту магістральних трубопроводів можуть перебувати тільки в державній та комунальній власності; 3) землі трубопровідного транспорту поділяються на землі, зайняті магістральними трубопроводами, та землі, зайняті промисловими трубопроводами; 4) землі трубопровідного транспорту в залежності від виду об'єктів транспортної інфраструктури поділяються на землі, зайняті лінійними трубопроводами та землі, зайняті підприємствами нафтогазового комплексу; 5) розміри ділянок у складі земель трубопровідного транспорту визначаються на підставі затверджених у встановленому порядку норм (для типових об'єктів – трубопроводів) або затверджених у встановленому порядку проектів (для нетипових об'єктів – промислових підприємств); 6) землі трубопровідного транспорту підлягають зонуванию, оскільки навколо потенційно небезпечних об'єктів встановлюються охоронні зони; 7) в окремих випадках землі трубопровідного транспорту

можуть не відводитися як окремі земельні ділянки (наприклад, для розміщення промислових трубопроводів), однак правовий режим таких земель зазнає істотних змін внаслідок встановлення сервітутів та охоронних зон зона.

Встановлені в результаті аналізу земельного законодавства та законодавства про трубопровідний транспорт України ознаки земель трубопровідного транспорту можуть бути використані в подальших дослідженнях правового режиму земель зазначеної категорії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про транспорт: Закон України від 10 листопада 1994 року № 232/94-ВР // Відомості Верховної Ради України від 20.12.1994. – 1994. – № 51, стаття 446.
2. Савіцький О.П. Україна розпочала модернізацію ГТС / О.П. Савіцький // Трубопровідний транспорт. – 2011. – № 4 (70). – С. 2-5.
3. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №3-4. – Ст. 27.
4. Боголюбов С.А. Глобализация и развитие экологического законодательства / С.А. Боголюбов // Журнал рос. права. – 2004. – № 5. – С. 14-27.
5. Земельне право України: підручник / [Шульга М.В. (кер. авт. кол.), Анісімова Г.В., Багай Н.О., Гетьман А.П. та ін.]; за ред. М.В. Шульги. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 368 с.
6. Про затвердження Класифікації видів цільового призначення земель: Наказ Держкомзему України від 23.07.2010 р. № 548 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 85. – Ст. 3006, код акту 53279/2010.
7. Про трубопровідний транспорт: Закон України від 15 травня 1996 року № 192/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 29. – Ст. 139.
8. Про правовий режим земель охоронних зон об'єктів магістральних трубопроводів: Закон України від 17 лютого 2011 року № 3041-VI // Голос України від 25.03.2011. – № 54.
9. Семчик В.І. Поняття, принципи і система земельного права // Земельне право України: підручник [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / Семчик В.І., Кулинич П.Ф., Шульга М.В. – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2008. – 600 с.